

emotionele veiligheid

communiceren

Begroeten

negatief

Meerdere kinderen worden **niet individueel** begroet tijdens het eerste contactmoment op school of bij binnenkomst op de bso. De begroeting is plichtsmatig.

positief

Elk kind wordt **individueel begroet**, op school of bij binnenkomst; beroepskrachten doen dit op een enthousiaste en persoonlijke manier.

1112

emotionele veiligheid

communiceren

Kennen/ herkennen

negatief

De beroepskrachten **kennen niet alle kinderen** in de groep, niet eens bij naam. Kinderen worden onpersoonlijk en allemaal ongeveer op dezelfde manier aangesproken.

positief

De beroepskrachten kennen ieder kind in de groep; ze kennen hen **bij naam** en weten **persoonlijke bijzonderheden** (bijv. karakter, hobby, allergieën). In het contact met het kind wordt die kennis gebruikt.

1113

emotionele veiligheid

communiceren

Respectvol contact

negatief

De beroepskrachten hebben **nauwelijks contact** met de kinderen, niet verbaal en niet non-verbaal. Zij communiceren met name via **instructies en commando's** (geboden/verboden). Het contact is vooral gericht op **sturen en controleren** van gedrag van het kind en op organisatorische zaken.

positief

De beroepskrachten hebben gesprekjes met kinderen waarbij beiden bijdragen aan de voortgang en inhoud van het gesprek (dialoog). Zij **sluiten meestal op passende wijze aan** op de situatie en/of de vraag van een kind. Er is **verbaal en non-verbaal contact**.

1114

Respectvol contact (2)

negatief

De beroepskrachten reageren op kinderen en op elkaar vooral vanuit hun **eigen belang of de ad hoc situatie** op dat moment.

positief

De beroepskrachten gedragen zich **sensitief en responsief** naar de kinderen. Zij laten actief merken dat zij het kind begrijpen en reageren daar **adequaaf** op.

1115

Respectvolle intimiteit

negatief

De beroepskrachten gebruiken lichamelijk contact alleen voor **controle en regie**, bv om kinderen op te laten schieten (duwtje in de rug).

Of: Beroepskrachten hebben lichamelijk contact dat **ongewenst of ongepast** is in een situatie, bv omhelzen, aanraken of kietelen terwijl het kind dit zichtbaar of hoorbaar niet wil.

positief

De beroepskrachten hebben **vanzelfsprekend en gepast** lichamelijk contact met kinderen. Zij hebben een professionele werkhouding in situaties die vragen om c.q. horen bij lichamelijk contact (troosten, op schoot nemen, aanhalen, arm om de schouder). Bij iedere vorm van fysieke intimiteit laat de beroepskracht zich leiden door de reactie van het kind.

1117

Afsluiten/ overgang opvang – thuis

negatief

Het vertrek van de kinderen en/of de beroepskracht wordt niet goed georganiseerd. Er is **geen duidelijke taakverdeling**; taken verlopen rommelig of gaan fout.

De beroepskrachten nemen **geen afscheid bij het vertrek van een kind**; er is geen persoonlijke boodschap (benoemen van een ervaring, bespreken van een incident) of groet. Sommige kinderen vertrekken buiten het zicht van de beroepskracht en/of zonder dat hun vertrek wordt opgemerkt.

De beroepskrachten communiceren hun eigen komen en gaan niet naar de kinderen.

positief

Het moment van vertrek (van kind of beroepskracht) verloopt rustig en goed georganiseerd. De beroepskrachten hebben een **duidelijke taakverdeling** (wie ontvangt ouder, begeleidt kind bij vertrek, houdt zicht op de aanwezige kinderen?).

De beroepskrachten nemen van **ieder afzonderlijk kind afscheid** met een persoonlijke opmerking of groet. Het vertrekmoment wordt gebruikt om samen met het kind terug te kijken op positieve en negatieve gebeurtenissen.

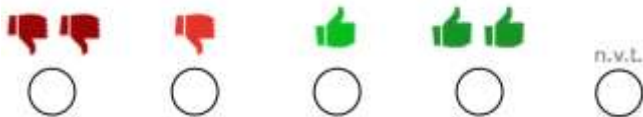
De beroepskrachten nemen afscheid van de groep als zijzelf vertrekken.

1118

Kennis pre-puberale ontwikkeling

negatief

De beroepskrachten sluiten met hun taal, interactie en omgangsvormen niet aan op het **ontwikkelingsniveau** van de individuele 8+er. De oudere kinderen worden allen op eenzelfde en voor sommigen ‘kinderachtige’ manier aangesproken en behandeld.

positief

De beroepskrachten weten wat 8+ers aankunnen, leuk vinden, enthousiast maakt en sluiten daar in hun contact op aan. Er is **aandacht voor het individueel ontwikkelingsniveau** (al pre-puber of nog ‘middenbouwer’), de mate van zelfredzaamheid en de persoonlijke interesses van de 8+er.

1119

Verbinding bso – thuis

negatief

De beroepskrachten weten niet wat de **individuele afspraken** zijn over de 8+er, bv over zelfstandig naar de bso komen en naar huisgaan.

positief

De beroepskrachten weten wat **de afspraken** zijn voor individuele 8+ers over hun zelfstandig komen en gaan. Binnen de groepsroutine houden de beroepskrachten hier rekening mee.

1120

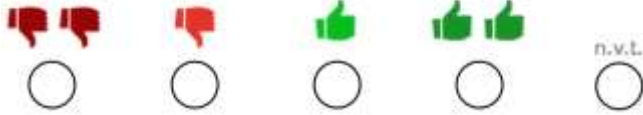
emotionele veiligheid

vertrouwde relatie

contact/affectie

negatief

De beroepskrachten gedragen zich als 'toezichhouder'; ze organiseren en controleren de kinderen op wat mag en moet. Zij hebben geen speciale affectie naar de kinderen, maar nemen hun zorgtaak wel serieus.

positief

De beroepskrachten **laten merken dat ze de kinderen accepteren zoals ze zijn**; ze geven complimentjes, maken grapjes, knuffelen, hebben oogcontact en treden bemoedigend op als een kind dat nodig heeft.

1221

emotionele veiligheid

vertrouwde relatie

Individuele aandacht

negatief

De beroepskrachten zijn niet echt betrokken bij de kinderen. Zij hebben **geen professioneel-affectieve relatie** met de kinderen. Zij beschouwen de groep als eenheid en sluiten niet aan op individuele kinderen.

positief

De beroepskrachten reageren (meestal) op een **warme en ondersteunende manier** op kinderen. Zij gaan **op een ongedwongen manier** om met ieder kind.

1222

emotionele veiligheid

vertrouwde relatie

Steun krijgen

negatief

De kinderen **schermen zich af** voor de beroepskrachten; zij reageren niet of niet positief op initiatieven van de beroepskrachten. Kinderen schakelen **niet uit zichzelf** de beroepskrachten in voor hulp of steun.

Kinderen laten zich **niet of met tegenzin** door de beroepskrachten troosten of kalmeren.

Sommige kinderen hangen juist **bovenmatig** aan de beroepskrachten.

positief

De meeste kinderen laten **zich enthousiast maken en motiveren** door de beroepskrachten; zij reageren op initiatieven van de beroepskracht. De meeste kinderen zijn **rustig en ontspannen** in het contact met de beroepskrachten. De kinderen **schakelen de beroepskrachten in** als ze hulp of steun nodig hebben.

1223

emotionele veiligheid

vertrouwde relatie

Extra steun

negatief

De beroepskrachten hebben weinig oog voor **kwetsbare of slecht-weerbare kinderen** in hun groep. Zij reageren in 'noodsituaties' (als het kind schreeuwt, huilt, valt), maar zijn **niet proactief**. Er is geen steun of begeleiding voor kinderen die zich moeilijk kunnen **handhaven** in de groep (bv omdat ze klein van gestalte zijn, motorisch onhandig, niet stoer, introvert zijn).

positief

De beroepskrachten bieden **op eigen initiatief** en passende wijze steun aan kinderen die vanwege fysieke, sociale of gedragsmatige beperkingen/stoornissen extra kwetsbaar zijn. Er wordt **gericht steun** gegeven aan kinderen die zich met moeite kunnen handhaven in de groep.

1224

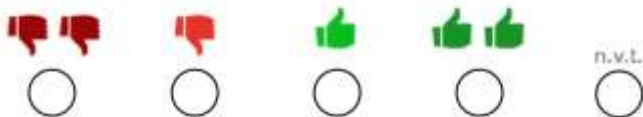
emotionele veiligheid

vertrouwde relatie

Sensitieve responsiviteit

negatief

De beroepskrachten houden geen rekening met de persoonlijke kenmerken of gevoeligheden die een 8+er (al) kan ervaren in de overgang van 'middenbouw-schoolkind' naar pre-puber. Signalen die duiden op onzekerheid over zichzelf en in de omgang met andere kinderen (met name andere gender) worden **genegeerd of met grapjes afgedaan**.

positief

De beroepskrachten houden rekening met de **onzekerheid, onhandigheid of overgevoeligheid** die past bij de overgang van 'middenbouw-schoolkind' naar pre-puber en sluiten hier op een respectvolle manier op aan met hun reacties.

1225

emotionele veiligheid

sfeer

Welbevinden

negatief

Het welbevinden van de kinderen is laag. De meeste kinderen zijn stil, ontevreden of huilerig. Of ze zijn schrikachtig, snel in paniek of overschreeuwen zichzelf. Ze voelen zich **niet op hun gemak**. De kinderen tonen **geen nieuwsgierigheid** en houden direct op met een activiteit als iets niet lukt. Het spelen gebeurt **lusteloos** en zonder er van te genieten. Kinderen laten zich gemakkelijk storen of afleiden door anderen. Voor sommige kinderen bestaat hun 'spel' uit het **verstoren** van het spel van anderen.

positief

Het welbevinden van de kinderen is redelijk tot goed. De meeste kinderen zijn **ontspannen en bezig** met hun spel. De meeste kinderen **genieten** van de dingen die gebeuren en die zijzelf kunnen; ze tonen blijdschap, plezier en trots. Ze zijn met interesse bezig, alleen of met anderen/vriendjes.

1307

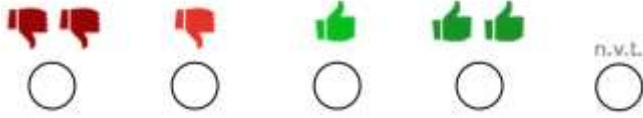
emotionele veiligheid

sfeer

Emotie/ empathie

negatief

Kinderen laten **geen** (mat, onverschillig) **of te extreme emoties** (schrikachtig, agressief, vermijdend) zien in het contact met andere kinderen.

positief

Kinderen **reageren op elkaars emoties**. Zij delen elkaars blijheid als er iets leuk is, boosheid bij onrecht, verdriet bij pijn.

1308

emotionele veiligheid

sfeer

Gevoel van persoonlijke vrijheid

negatief

De 8+ers worden enkel als 'groter/ouder/verstandiger'aangesproken als zij ad hoc worden ingeschakeld voor **hand- en spandiensten** of als **voorbeeld** van hoe het (niet) moet fungeren voor de jongere kinderen in de groep.

Of: de kinderen krijgen juist niet de verantwoordelijkheid die ze wel aankunnen en worden overdreven 'klein' gehouden.

positief

De 8+ers hebben een eigen positie in de groep, met meer **zelfstandigheid en verantwoordelijkheid**, zonder dat zij hierin worden overvraagd of -steeds/oneigenlijk- tot voorbeeld worden gesteld aan jonge kinderen.

1309

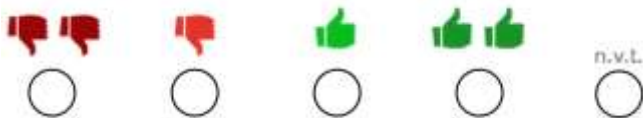
emotionele veiligheid

sfeer

Sfeer

negatief

De sfeer in de groep is **onrustig**. Er is veel conflict of spanning tussen jongens c.q. meiden onderling. Of de 8+ers zijn te **overheersend aanwezig**. Of de 8+ers vervelen zich en uiten dit door verstorend en negatief gedrag.

positief

De sfeer is **ontspannen**. De omgang tussen jongere kinderen en de 8+ers, en tussen de 8+ers onderling is **accepterend en positief**. Er zijn voldoende gendergenoten voor de 8+ers aanwezig voor het aangaan van gezamenlijke activiteiten.

1310

emotionele veiligheid

vertrouwde relatie

Structuur en flexibiliteit

negatief

Het programma is **vast en star**; er is geen tijd voor individuele interesses van kinderen. De beroepskrachten laten niet toe dat van het activiteitschema wordt afgeweken.

Of: het activiteitschema is te **onvoorspelbaar** voor kinderen, waardoor kinderen niet weten wat zij kunnen verwachten.

positief

Er is een programma met routines en activiteiten in een **herkenbare** en vertrouwde **volgorde**. Het biedt houvast voor kinderen. Het laat ruimte voor **(enige) flexibiliteit** voor onvoorziene situaties, uitloop van geplande activiteiten of voorkeur-activiteiten van kinderen.

1326

emotionele veiligheid

sfeer

Energie en sfeer

negatief

Er is een **matte sfeer** in de groep; kinderen lijken geen energie te kunnen opbrengen en zijn passief, gelaten in hun gedrag. Ze laten alles over zich heenkomen; ze zitten hun tijd gewoon maar uit. Of: de sfeer is **onrustig**; kinderen zijn tegendraads, onredelijk boos en rusteloos. De getoonde emoties zijn nogal eens **heftig voor de situatie**: te druk, te luid, te zeurderig, te overdreven.

positief

Er is een aangename **sfeer** in de groep. De meeste kinderen tonen in hun gedrag dat ze zich **op hun gemak voelen**.

Kinderen laten hun emoties zien, zowel in positieve zin (blij, tevreden, nieuwsgierig, enthousiast) als in negatieve zin (boos, verdrietig). De **emoties zijn passend** bij de situatie.

1327

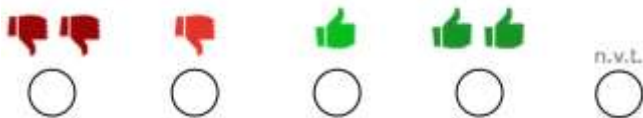
emotionele veiligheid

continuïteit

Vertrouwde gezichten-kinderen

negatief

Kinderen zien **véél en veel onbekende** kinderen op hun opvangdag. De samenstelling van de groep is **niet constant**; **regelmatig** (her)groepering. Of: er is geen vaste basisgroep; kinderen worden gegroepeerd op activiteit.

positief

Kinderen hebben op hun opvangdag altijd **(een aantal) vaste/vertrouwde** andere kinderen in de groep. Een enkele keer worden kleine groepen (bij een specifieke activiteit) samengevoegd.

1407

emotionele veiligheid

continuïteit

Vertrouwde gezichten-medewerkers

negatief

Kinderen moeten zich aanpassen aan veel verschillende beroepskrachten **zonder een stabiele/vertrouwde persoon** om voor hen te zorgen.

positief

Er is sprake van **continuïteit in het rooster** van de beroepskrachten per groep.

1409

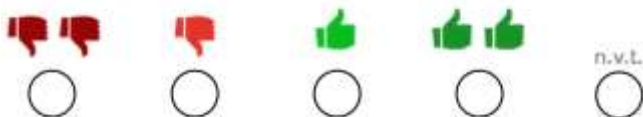
emotionele veiligheid

continuïteit

Overgangen (eventueel navragen)

negatief

De overgang naar een nieuwe groep of nieuwe beroepskrachten is abrupt en vindt plaats **zonder voorbereiding** voor de kinderen.

positief

De overgang naar een nieuwe groep of nieuwe beroepskrachten verloopt **geleidelijk**; kinderen worden hierop **voorbereid** (bv bezoekje vooraf aan nieuwe groep, kennismaken met beroepskracht van nieuwe groep).

1410

emotionele veiligheid

continuïteit

Invalkrachten

negatief

Er wordt gebruik gemaakt van **wisselende** en voor de kinderen **onbekende** invallers.

positief

Er zijn **vaste invallers** aanwezig/beschikbaar.

1411

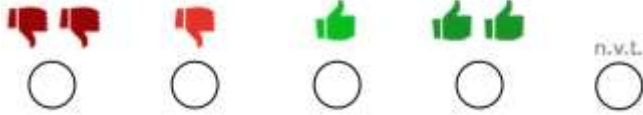
emotionele veiligheid

continuïteit

Continuïteit groepsritme

negatief

De beroepskrachten hebben geen duidelijke taakverdeling en/of voor kinderen herkenbare uitvoering van activiteiten/rituelen. Zij kennen het programma-ritme, de groep en de werkwijze **onvoldoende**.

positief

Alle aanwezige beroepskrachten (vast en inval) kennen het programma, de (meeste) kinderen en de werkwijze op de groep. Zij bieden dit aan op een **voor de kinderen bekende wijze**.

1412

emotionele veiligheid

continuïteit

Continuïteit groepssamenstelling

negatief

De groepssamenstelling is niet constant gedurende het (school)jaar; de meeste kinderen wisselen **binnen een (school)jaar** minstens 1x van groep zonder duidelijke pedagogische reden.

positief

Kinderen worden hooguit **1x per jaar** overgeplaatst naar een andere groep, waarvoor een duidelijke reden is (bv met vast speelmaatje mee, geen leeftijdsgenoten meer in eigen groep).

1413

emotionele veiligheid

continuïteit

Vertrouwde contacten

negatief

Bij (over)plaatsing van 8+ers wordt niet of nauwelijks rekening gehouden met de aanwezigheid en het belang van vertrouwde en bekende **leeftijdsgenoten** en kinderen van **gelijke gender**.

positief

Voor iedere 8+er zijn er altijd **vertrouwde gezichten** van leeftijdsgenoten en kinderen met dezelfde gender in de groep aanwezig.

1414

emotionele veiligheid

continuïteit

Brengen/halen

negatief

De beroepskrachten stellen zich **niet hartelijk en actief ontvangend** op naar ouders. Ouders worden niet persoonlijk welkom geheten. Ouders worden **niet gevraagd** of het wordt **tegenwerkt** om hun kind(eren) in de groepsruimte te brengen of op te halen. Ouders krijgen niet of nauwelijks kans om groepsgenootjes of de bezigheden van de dag te zien.

positief

De beroepskrachten verwelkomen zowel de ouders als het kind op **persoonlijke wijze**. Ouders mogen hun kind(eren) **in de groepsruimte** brengen en ophalen. Ouders krijgen de gelegenheid om groepsgenootjes aan te spreken en te zien waar het kind die dag mee bezig is geweest.

1415

emotionele veiligheid

informatie

Afstemmen

negatief

De beroepskrachten geven informatie als ouders daarom vragen. Zij maken geen gebruik van ouders als informatiebron voor de **omgang met of afspraken over** (zelfstandigheid, zelfredzaamheid, ontwikkeling van) de 8+er. De 8+er wordt niet **betrokken bij of gehoord** over vragen of afspraken die de beroepskrachten met ouders uitwisselen of afstemmen.

Er wordt niet actief naar contact gezocht met ouders van 8+ers.

positief

De beroepskrachten **spreken de ouders actief aan** of zoeken hen actief op over de veranderingen die de 8+er ondergaat en de consequenties hiervan voor eigen keuzes en zelfstandigheid van het kind. Zij bieden informatie en vragen ouders ook om **tips en advies**. De 8+er wordt betrokken bij de vraagstukken die zich voordoen en gevraagd om **eigen inbreng en mening**.

1509

persoonlijke competentie

ontwikkeling

Programma

negatief

De beroepskrachten hebben een programma met vaste activiteiten op vaste tijden. Er is **geen ruimte** voor het benutten van incidenten of kansen (activiteit in de wijk; sneeuw) voor nieuwe ervaringen.

positief

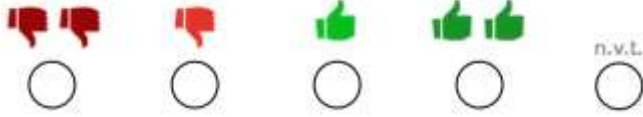
De beroepskrachten hebben een herkenbaar programma, waarbij (veel) ruimte is of gemaakt kan worden voor nieuwe/leuke/spannende situaties die **kansen bieden** voor gesprek en leermomenten.

2107

Vrije tijd / ontspanning

negatief

Kinderen krijgen weinig of geen kans voor eigen keuzes. Zij **moeten meedoen** met activiteiten die de beroepskrachten bedenken. Er is geen ruimte **voor uitrusten, bijkomen, ontspannen** na de schooldag.

positief

Kinderen hebben de mogelijkheid om zich te **ontspannen** en/of schooldruk af te reageren (bv eerst buiten uitrusten, dan binnen iets drinken). Zij kunnen (ook) voor activiteiten kiezen die **passen bij hun eigen interesse en energieniveau**.

2108

Initiatief / kiezen

negatief

De beroepskrachten laten het initiatief en de keuze voor activiteiten geheel **bij het kind zelf**. Zij regelen de voorwaarden, maar bieden geen positieve steun of stimulans. Kinderen krijgen **geen hulp** bij het kiezen van (nieuwe) spelvormen of spelmaatjes.

positief

De beroepskrachten **sluiten aan** op wensen en ideeën van een kind bij het organiseren van activiteiten. Zij begeleiden een kind om zelf te **(leren) kiezen** en initiatief te nemen. Zij bieden zo nodig (extra) stimulans en steun voor een kind dat zijn grenzen wil verleggen.

2109

Doelgericht aanbod

negatief

De beroepskrachten geven weinig of geen **richting aan het spel** en de ervaringskansen van kinderen. Zij zetten zich niet gericht in voor ontwikkelingsbehoeften of spelinteresse van individuele kinderen.

Het programma wordt 'afgedraaid' zonder activerende of stimulerende uitdaging. Het gaat op **routine**. Er is weinig **overleg en afstemming** om het aanbod te verrijken voor één of enkele kinderen.

positief

De beroepskrachten organiseren en benutten het programma voor uitdaging, stimulans, avontuur en plezier. Kinderen krijgen de kans om **zichzelf en elkaars kunnen** te ontdekken.

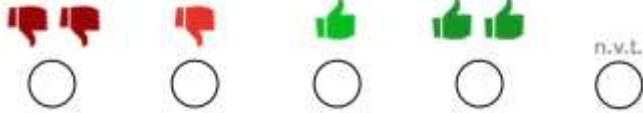
De beroepskrachten plannen '**spelwerkactiviteiten**' met een doel (bijv. fantasie- en rollenspel, ontdekken, sport, natuur) Er is aandacht voor en overleg over **kwaliteit en niveau van spel**, zowel op groepsniveau als voor individuele kinderen.

2110

Verrijken

negatief

De beroepskrachten geven enkel **instructie en correctie** tijdens het spel van kinderen. Soms ‘breken zij in’ en **nemen het spel** op een verstorende manier **over**.

positief

De beroepskrachten geven **passende steun bij het ontdekken en verrijken van spelmogelijkheden**. Zij **verwoorden** wat er gebeurt en bieden nieuwe kansen voor vervolgspeel. Zij maken soms even deel uit van de spelsituatie, waarbij de **regie bij de kinderen** blijft.

2111

Steun bieden

negatief

De beroepskrachten helpen het kind niet of onvoldoende als het tegen **eigen grenzen** oploopt, in conflictsituaties komt of als het om hulp vraagt. Of: beroepskrachten helpen op een manier die niet past bij de behoefte van het kind. Zij nemen de regie over als het kind hulp vraagt, zonder oog voor de behoefte en mogelijkheden van het kind.

positief

De beroepskrachten helpen het kind bij contacten met andere kinderen als dit nodig is of de situatie onveilig wordt. Zij geven op **een passende manier steun** zodat het kind de betreffende situatie weer zelf aan kan. Zij helpen het kind ook om **zelf tot een oplossing** te komen.

2112

Kennis pre-puberfase

negatief

De beroepskrachten zijn in hun **gedrag en spelaanbod** weinig of niet gericht op de 8+ers. De beroepskrachten sluiten niet aan op de **activiteitswens** van de leeftijdsgroep (chillen en hangen, elkaar uitdagen/verkennen) en hun **uitingsvormen** (reacties uitlokken, onzekerheid overschreeuwen, onvoorspelbare of uitvergrootte emotie). Er is geen passend aanbod en geen passende omgang.

positief

De beroepskrachten weten hoe de ontwikkeling in de pre-puberteit verloopt en houden hier rekening mee in hun manier van **omgaan met en aanspreken van** de 8+ers. De beroepskrachten weten om te gaan met pre-puberaal gedrag (uitdagen, grenzen opzoeken en onvoorspelbaarheid) van 8+ers; hierbij **worden ieders grenzen** (van de beroepskracht, de 8+er, andere groepsleden) goed bewaakt. De beroepskrachten geven de 8+ers ruimte voor eigen keuzes en bieden activiteiten aan die passen bij hun **niveau en interesse**.

2113

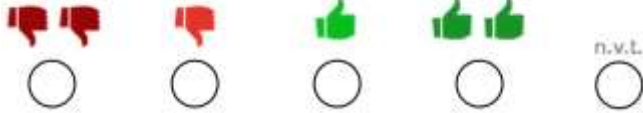
persoonlijke competentie

interactie beroepskrachten

Autonomie

negatief

De interacties van (sommige) beroepskrachten zijn **dwingend en/of sturend**. De beroepskrachten staan het kind zelden toe om zelf te bepalen wat het wil of **verplichten** een kind om bepaalde activiteiten (mee) te doen.

positief

De beroepskrachten geven de kinderen **passende uitleg, aanwijzingen en correcties**.

Zij geven het kind daarbij **autonomie** om zelf te kiezen of mee te denken.

2210

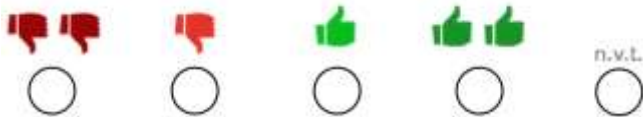
persoonlijke competentie

interactie beroepskrachten

Aandacht

negatief

De beroepskrachten laten zich **gemakkelijk afleiden** als zij naar een kind luisteren en reageren tijdens het luisteren ook op andere kinderen of collega's. Wat het kind vertelt leidt niet altijd tot een adequaat antwoord of juiste actie van de beroepskracht.

positief

De beroepskrachten tonen hun betrokkenheid door **met aandacht** naar individuele kinderen te luisteren en **aan te sluiten** op de inhoud en reikwijdte van wat een kind vertelt. Zij houden intussen contact met de rest van de groep, zonder dat de persoonlijke gerichtheid op het kind hieronder lijdt.

2211

persoonlijke competentie

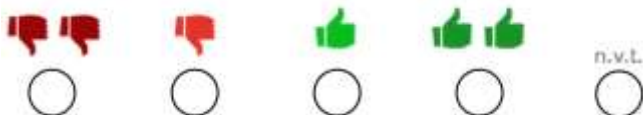
interactie beroepskrachten

Voorspelbaarheid

negatief

De beroepskrachten geven geen of verkeerde informatie aan kinderen; de situatie is voor kinderen **onduidelijk en onvoorspelbaar**.

De beroepskrachten veranderen of beëindigen activiteiten waar het kind nog mee bezig is **zonder adequate waarschuwing**.

positief

De beroepskrachten geven duidelijke informatie over start, verloop en einde van een activiteit; de situatie is voor kinderen **inzichtelijk**.

2212

persoonlijke competentie

interactie beroepskrachten

Zelfredzaamheid

negatief

Kinderen gedragen zich bij het aangaan en uitvoeren van activiteiten afhankelijk van de beroepskracht. Kinderen **mogen of durven niet** zelf te kiezen.

Of: kinderen trekken zich niets aan van de beroepskrachten en trekken hun eigen plan.

positief

Kinderen krijgen ruimte voor **zelfsturing**, maar de beroepskracht is voor kinderen beschikbaar als hulp en 'controlepunt' voor wat kan en mag. Kinderen gedragen zich redelijk **zelfstandig en zelfverantwoordelijk** bij het aangaan en uitvoeren van activiteiten.

2213

persoonlijke competentie

interactie beroepskrachten

Responsief

negatief

De beroepskrachten reageren **niet of te laat** op de signalen of vragen van een kind. Hun reactie **sluit vaak niet aan** op de vraag of behoefte van het kind. Het kind voelt zich genegeerd of afgewezen.

positief

De beroepskrachten herkennen de signalen van individuele kinderen, kunnen deze **correct interpreteren** en sluiten hier tijdig en op een gepaste manier op aan. Het kind voelt zich gezien en begrepen.

2214

persoonlijke competentie

interactie beroepskrachten

Wederkerigheid

negatief

De **beroepskrachten en de kinderen** functioneren min of meer **los van elkaar**. Er is geen persoonlijke uitwisseling en gezamenlijkheid in hun contact. Er zit **geen warmte en affectie** in het contact. De beroepskrachten komen **afstandelijk** over. Kinderen zoeken de beroepskracht niet op om iets (leuks, grappigs, naars) te vertellen.

positief

De beroepskrachten en de kinderen **waarderen elkaars aanwezigheid** door samen te praten, naar elkaar te luisteren, plezier te maken, ervaringen te delen. Ieders inbreng draagt bij aan de **wederzijdse relatie en interactie**. Kinderen delen hun ervaringen en emoties graag met (één van) de beroepskrachten.

2215

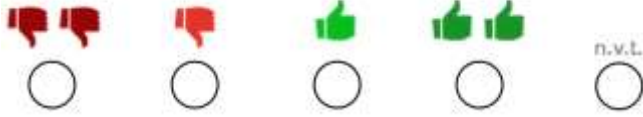
persoonlijke competentie

interactie beroepskrachten

Respectvolle interactie

negatief

De beroepskrachten **dringen zich op** aan de 8+er. Zij gedragen zich met te weinig professionele distantie. Er is sprake van een exclusief of uitzondering-scheppend contact binnen de groep als geheel.

positief

De beroepskrachten behandelen de individuele 8+er serieus, respectvol en op een **passend taal- en verantwoordelijkheidsniveau**, maar wel als deel van de totale groep.

2216

persoonlijke competentie

(leer)ervaringen

Programma

negatief

Er is geen **evenwichtig** programma. De activiteiten zijn **eenzijdig** en stimuleren weinig ontwikkelingsgebieden. Er is relatief veel vrij spel (weinig uitdaging) of er zijn juist enkel georganiseerde activiteiten (vast en vol programma). Het aanbod voelt niet als 'eigen vrije tijd' omdat het niet voorziet in de individuele behoeften. Veel kinderen vervelen zich; zij lopen doelloos rond, komen niet tot gericht spel, zijn niet geconcentreerd.

positief

Het programma bestaat uit **vrij spel en gestructureerde individuele en groepsactiviteiten**. De activiteiten zijn gevarieerd en bieden zowel rustmomenten als actieve uitdaging.

Kinderen hebben er plezier en zin in. Ieder kind krijgt **leer-/ervaringskansen** naar eigen wens en behoefte.

2314

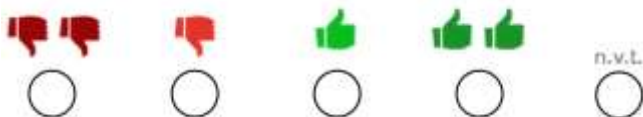
persoonlijke competentie

(leer)ervaringen

Speelmaatjes

negatief

Niet alle kinderen hebben een **speelgenootje** uit (ongeveer) dezelfde ontwikkelingsfase. Er valt niet veel te leren of te ontdekken met hulp van of samen met een kind dat dezelfde interesse heeft. Kinderen spelen noodgedwongen veel **individueel**.

positief

Ieder kind heeft tenminste 2 kinderen van zijn **eigen ontwikkelingsniveau**.

Er is gelegenheid voor uitdagend en interessant spel met gelijkgestemden (leeftijd, interesse, maatjes) in **kleine groepjes** van 2 of meer kinderen.

2315

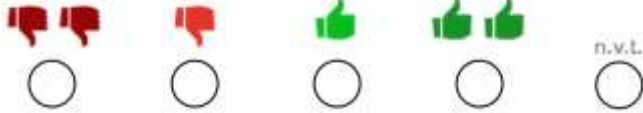
persoonlijke competentie

(leer)ervaringen

Spelbetrokkenheid

negatief

De meeste kinderen zijn een aanzienlijk deel van de tijd niet echt met iets bezig. Dit geldt voor vrij spel en gestructureerde activiteiten. De kinderen **zijn snel afgeleid, niet geconcentreerd**; er is **geen echte aandacht** voor waar zij mee bezig zijn.

positief

De meeste kinderen zijn het grootste deel van de tijd bezig met een bepaalde activiteit. **Momenten van betrokkenheid** (aandacht en concentratie) wisselen af met **rondlopen of oppervlakkig spel**. Kinderen zijn **trots** op wat zij hebben gedaan of gemaakt.

2318

persoonlijke competentie

(leer)ervaringen

Zelfredzaamheid

negatief

Kinderen zijn voor hun spelmateriaal **afhankelijk** van wat zij door de beroepskracht krijgen aangereikt. Zij mogen **zelden een eigen keuze maken** uit het materiaal.

positief

Het spelmateriaal is **zichtbaar en bereikbaar** voor kinderen. Zij moeten aan de beroepskracht **vragen** of zij met bepaalde spelmaterialen mogen spelen; ander materiaal mogen zij **zelf pakken**. De kinderen kennen de afspraken hierover.

2319

persoonlijke competentie

(leer)ervaringen

Zichtbaarheid resultaat

negatief

Er zijn in de groepsruimte **geen producten te zien** waaraan de kinderen hebben bijgedragen of die **verband houden** met thema-activiteiten of de pedagogische inzet van de bso, (bv natuur, wetenschap, mode, drama, sport).

positief

De meeste tentoongestelde werkstukken of versieringen in de ruimte zijn door de kinderen **zelf gemaakt** en/of leggen een relatie met thema-activiteiten of het thematisch profiel van de bso.

2320

persoonlijke competentie

(leer)ervaringen

Rituelen

negatief

De kinderen in de groep hebben **geen gezamenlijke** gedragingen of gewoontes. De beroepskrachten zijn steeds **aangever** en gangmaker bij rituelen of groepsactiviteiten.

positief

De beroepskrachten zorgen voor **gewoontevorming** in de groep door het consequent hanteren van rituelen binnen de hele groep of tussen (bepaalde) kinderen. Kinderen **kennen elkaars gedrag**, imiteren elkaar en bouwen dit –met hulp- verder uit naar nieuwe ervaringen.

2321

persoonlijke competentie

(leer)ervaringen

Buitenactiviteiten

negatief

Kinderen krijgen **weinig gelegenheid** om buiten te spelen. De buitenruimte is **niet stimulerend en uitdagend** voor kinderen. De beroepskrachten helpen de kinderen niet bij het aangaan van gezamenlijke spelvormen.

Er wordt **niet of slechts functioneel** gebruik gemaakt van de omgeving waarin het kindercentrum staat.

positief

Kinderen gaan dagelijks **naar buiten**. In de buitenruimte is spelmateriaal aanwezig dat aanzet tot individueel en gezamenlijk spel.

De beroepskrachten maken gebruik van **de omgeving** om de leefwereld van kinderen te verbreden, in aansluiting op interesse of thematisch programma (park, winkel, boerderij, werkplaats, station).

2323

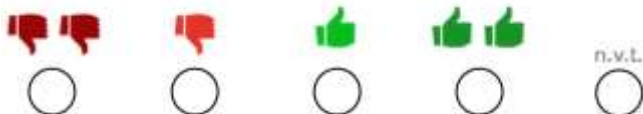
persoonlijke competentie

(leer)ervaringen

Uitdaging

negatief

Voor de 8+er is er weinig tot geen uitdaging tijdens de opvang. Er is weinig materiaal dat **specifiek en/of exclusief** voor deze leeftijdsgroep (en dus niet ook voor jongere kinderen) geschikt is. Het aanwezige materiaal past niet qua interesse, moeilijkheidsgraad en/of (genderspecifieke) gerichtheid. De 8+er **verveelt zich snel/vaak**, zeker als er geen andere 8+ers zijn met dezelfde interesse of gender.

positief

Voor de 8+er is er voldoende uitdaging dankzij materiaal, activiteiten, spelvormen of taken. Hier zit een **mate van exclusiviteit** in voor deze groep gezien de moeilijkheidsgraad, de zelfredzaamheid of de beschikbaarheid. De 8+er is **niet afhankelijk** van de aanwezigheid van andere 8+ers om toch uitdaging en plezier te ervaren.

2324

Inrichting ruimte

negatief

In de ruimte is weinig aanwezig dat zich specifiek richt op het **comfort en de contact-/spelbehoefte** van 8+ers. Er is geen plaats waar zij met leeftijdsgenoten onder elkaar kunnen zijn/zitten. Alle (spel-/activiteiten-) ruimte moet gedeeld worden met de jongere groepsgenoten.

positief

De inrichting van (een deel van) de ruimte sluit aan op de **behoefte** van de 8+er. Zij kunnen zich daar terugtrekken voor ontspanning (chillen, gamen, hangen) of thema-activiteiten (bv mode-atelier, acrobatiekruimte, werkplaats met gereedschap).

3235

sociale competentie

deel van de groep

Deel van een geheel

negatief

De beroepskrachten gaan met de groep om als ‘een optelsom van individuen’. Dit is merkbaar in hun gedrag naar kinderen (afstandelijk, **plichtmatig-geïnteresseerd**). Zij leren kinderen niet om met elkaar en elkaars kenmerken om te gaan.

positief

De beroepskrachten dragen uit en leven voor, dat de inbreng van alle kinderen –en henzelf- ertoe doet in de groep. Zij leren kinderen om elkaar te **accepteren en te respecteren**.

3208

sociale competentie

deel van de groep

Eigenheid

negatief

De beroepskrachten geven **onvoldoende aandacht** of steun aan kinderen die ‘anders’ zijn (druk-extravert, stil-teruggetrokken, minder taal- of sociaalvaardig). Zij betrekken een kind dat ‘anders’ is onvoldoende bij de groep. Kinderen worden ook niet gestimuleerd om met dit kind contact te maken.

positief

De beroepskrachten sluiten aan op de persoonlijke eigenheid van kinderen. Zij benoemen en waarderen **individuele talenten, kwaliteiten en eigenaardigheden**. Zij activeren de betrokkenheid en **deelname van alle kinderen** aan het groepsgebeuren op een wijze die recht doet aan het individuele kind. Kinderen worden gestimuleerd om sociale **contacten met elkaar** aan te gaan.

3209

Stimulerend contact

negatief

De beroepskrachten **moedigen** door de kinderen geïnitieerde gesprekken **niet aan**. Vragen, reacties of opmerkingen van kinderen worden genegeerd; het wordt **niet of zeer slecht benut** om een dialoog of groeps gesprek te starten.

positief

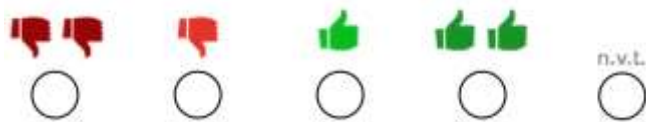
De beroepskrachten **moedigen gesprekken** tussen henzelf en de kinderen, en tussen kinderen onderling **aan**, door zowel luisteren als praten. Beroepskracht en kind dragen beiden bij aan de inhoud en voortgang van het gesprek. Als er iets gebeurt, is dit **aanleiding** voor een gesprek met individuele kinderen, in een klein groepje of met de hele groep.

3211

Positieve sfeer

negatief

De beroepskrachten hebben **geen actieve rol** in het realiseren van een positieve groep. Kinderen worden **niet aangesproken** op hun inbreng of verantwoordelijkheid voor een prettige omgang met elkaar en zorg voor materiaal en ruimte (bv zuinig op meubilair, opruimen en compleet/heelhouden van spelmateriaal).

positief

De beroepskrachten **zetten zich in** voor een positieve sfeer door zorg voor de inrichting en aankleding van ruimte en activiteiten. Zij maken grapjes, zijn behulpzaam en hebben aandacht en zorg voor alle kinderen. Kinderen worden aangesproken op hun **medeverantwoordelijkheid** voor een positieve sfeer en omgang met elkaar.

3212

Participatie / kinderinspraak

negatief

Bij verzorgende of organisatorische activiteiten is er **geen of nauwelijks inbreng** mogelijk van kinderen. Kinderen 'ondergaan' de sturing door de beroepskracht. Er is geen mogelijkheid voor kinderen om (tussendoor of georganiseerd) te laten horen wat hun **wensen en ideeën** zijn. Er wordt geen verbinding gemaakt tussen individuele wensen en gezamenlijke belangen.

positief

Beroepskrachten **betrekken de kinderen** actief bij verzorgende en organisatorische taken zoals opruimen en dingen klaarzetten. De beroepskrachten geven de kinderen **positieve feedback en waardering** als zij zich actief betrokken en verantwoordelijk tonen.

Kinderen kunnen kenbaar maken wat hun wensen voor verandering of verbetering zijn op **vaste momenten** (kindervergadering, interview, enquête) of op een **bereikbare manier** (ideeënbus/-prikbord). Kinderen worden toegerust voor **democratisch burgerschap** vanuit samen beslissen en rekening houden met elkaar.

3213

Aansluiten / in contact

negatief

De beroepskrachten maken geen onderscheidt tussen de 8+ers en andere kinderen, in hun **reactie of regie** op de onderlinge contacten tussen groeps- en/of leeftijdsgenotengenenoten.

positief

De beroepskrachten hebben gerichte aandacht voor de **omgangsrelatie** tussen 8+ers en jongere kinderen en tussen de 8+ers onderling. Zij maken spanningen tussen de 8+er(s) en andere kinderen bespreekbaar, met respect voor privacy en kwetsbaarheid van de 8+er.

3214

sociale competentie

ondersteunen interactie

Ontdekken en (her)kennen

negatief

Kinderen krijgen weinig kans om elkaars eigenheid te ontdekken. De beroepskrachten geven geen steun bij het **verkennen van gedeelde interesses** of het omgaan met persoonskenmerken. Er is weinig interactie tussen kinderen **onderling**; gesprekken lopen bijna altijd via de beroepskrachten.

positief

Kinderen krijgen **informatie en hulp** om contact met groepsgenootjes te maken en te onderhouden. De beroepskrachten stimuleren de interactie tussen kinderen met dezelfde interesse of talent. In gesprekken en tijdens spel. Maatjes en vriendjes krijgen **eigen spel-/contactgelegenheid**. De beroepskrachten moedigen aan tot **dialoog** en uitwisseling tussen kinderen.

3326

sociale competentie

ondersteunen interactie

Begeleiden en feedback

negatief

De beroepskrachten reageren niet op **positieve interacties** tussen kinderen. Er wordt enkel gereageerd als er iets **mis** gaat.

Kinderen krijgen **geen feedback** op hun aanpak als zij een conflict zelf goed oplossen of als zij elkaar helpen, raad geven, tot voorbeeld zijn.

positief

De beroepskrachten **begeleiden** ook de **positieve interacties** tussen kinderen. Zij helpen de kinderen **actief** om sociale vaardigheden met leeftijds- en/of groepsgenootjes te ontwikkelen (bv. leren delen, naar elkaar luisteren, wachten, helpen). Zij **benoemen en belonen** het als kinderen een (bijna) conflict zelf hebben opgelost.

3327

sociale competentie

ondersteunen interactie

Samen spelen samen leren

negatief

Het activiteitsaanbod stimuleert weinig of niet voor **samenspel tussen kinderen**. Spelmateriaal is (hoofdzakelijk) gericht op individueel spel. De beroepskrachten helpen niet (actief) om kinderen **met elkaar in contact** te brengen voor spelverrijking.

positief

De beroepskrachten zetten **gerichte activiteiten en materialen** in om kinderen te laten samenspelen. Op passende wijze (zonder verstoren) **wijzen** zij kinderen **op elkaars kennis en kunde**.

3328

sociale competentie

ondersteunen interactie

Aanmoedigen onderling contact

negatief

De aandacht van de beroepskrachten is gericht op één of enkele kinderen en/of op de omgang met het spelmateriaal. Zij **benutten de activiteit niet** om interacties tussen kinderen te bevorderen.

positief

De beroepskrachten moedigen interactie tussen leeftijds- en/of groepsgenootjes aan. Zij **helpen** de kinderen om contact met elkaar te maken. Zij bieden spel aan dat **aanzet** tot overleg, afstemmen, elkaar helpen, emoties delen, van elkaar leren.

3329

sociale competentie

ondersteunen interactie

Empathie

negatief

De beroepskrachten gebruiken het samen-beleven en samen-delen van ervaringen in de groep niet, om kinderen te leren om **emoties met elkaar te delen of te verwoorden**. Zij lossen de situatie met het betreffende kind individueel op.

positief

De beroepskrachten benutten emotievolle (**spannende, verdrietige en blij**) momenten om kinderen te leren om emoties te **delen en te verwoorden**. Kinderen leren elkaars emoties kennen en herkennen. Dit wordt gestimuleerd door de situatie of emotie samen **te verwerken** (rituelen, groeps gesprek, imitatie).

3330

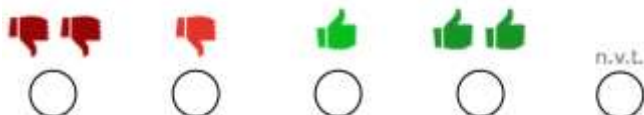
sociale competentie

ondersteunen interactie

Regie voeren

negatief

De beroepskrachten grijpen niet of nauwelijks in bij **negatieve interacties** tussen kinderen (plagen/pesten, kibbelen, schelden, slaan, vechten). Kinderen worden nauwelijks terechtgewezen. Of: De beroepskrachten grijpen **niet adequaat** in, bv met dreigementen, irritatie, straf zonder uitleg. Kinderen krijgen **geen kans** om aanleiding en verloop van het conflict uit te leggen.

positief

De beroepskrachten grijpen adequaat in bij **negatieve interacties** tussen kinderen. Zij helpen om de betreffende situatie stop te zetten of op te lossen. Kinderen krijgen de kans voor **'hoor en wederhoor'**. De beroepskrachten **leggen doorgaans uit** waarom er wordt ingegrepen.

3331

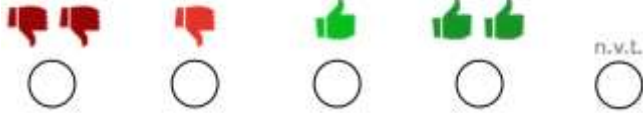
sociale competentie

ondersteunen interactie

Leren en oefenen

negatief

De beroepskrachten besteden in hun activiteiten aanbod geen specifieke aandacht aan 'leerkansen' voor **sociale omgangsvaardigheid**. In de groep zijn nauwelijks handvatten (afspraken, rituelen) voor sociale omgang.

positief

De beroepskrachten **oefenen spelenderwijs** in conflicten aangaan en oplossen door spelvormen, groepsgesprekken n.a.v. gebeurtenissen of verhalen; aanleren van **behulpzame rituelen en gebruiken** van de groep. Afspraken over sociale omgang worden voorgeleefd en toegelicht.

3332

sociale competentie

ondersteunen interactie

Genderspecifiek

negatief

De beroepskrachten spreken jongens en meiden in de 8 +leeftijd op **gelijke wijze** aan. Zij sluiten niet aan op pre-puberaal gedrag.

positief

De beroepskrachten sluiten aan op de **sociale omgangskenmerken** van meiden en jongens in de 8 +leeftijdsgroep, zowel binnen de eigen gender als tussen de gendergroepen onderling (overdreven stoer, uitdagen, klieren, storen, roddelen, imiteren).

3333

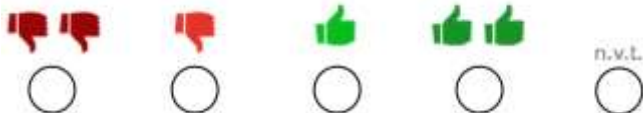
Overdracht van normen en waarden

afspraken en regels

Afspraken en regels

negatief

Binnen de organisatie is geen afstemming over afspraken, regels en omgangsvormen. Beroepskrachten handelen **naar eigen inzicht en idee** over wat moet of hoe het hoort.

positief

In het beleidsplan staan **aanwijzingen voor afspraken**, regels en omgangsvormen. Beroepskrachten **handelen hiernaar**, met ruimte voor eigen inzicht. Zij passen deze (in de meeste situaties) **consequent** toe.

4108

Overdracht van normen en waarden

afspraken en regels

Eenduidig handelen

negatief

Beroepskrachten laten hun gedrag **van buitenaf bepalen**, afhankelijk van reacties van kinderen, de situatie in de groep of de aanwezige collega. Kinderen weten niet **wat de grenzen zijn** van wat tijdens de opvang (niet) mag, moet of kan.

Of: beroepskrachten hanteren de grenzen **strikt en star**, onafhankelijk van wat passend is in de situatie of aansluit bij individuele kinderen.

positief

Beroepskrachten hanteren de afspraken, regels en omgangsvormen op **eenduidige en consequente** wijze. Daarbij blijven zij **rekening houden** met de situatie; hun optreden sluit aan bij gedrag en behoefte van **individuele kinderen**.

4109

Overdracht van normen en waarden

afspraken en regels

Uitleg en instructie

negatief

De beroepskrachten besteden aandacht aan afspraken, zoals het zich **toevallig** voordoet. Zij maken de kinderen **niet gericht wegwijs** in de groep. Zij maken kinderen duidelijk wat er verwacht wordt door te attenderen op wat er **niet mag**.

positief

De beroepskrachten begeleiden (nieuwe) kinderen actief bij het leren kennen en omgaan met de afspraken in de groep. Zij **leggen uit** wat er van het kind verwacht wordt. Zij geven aan **welk gedrag bij welke situatie hoort** in termen van 'wat er wèl mag'.

4110

Overdracht van normen en waarden

afspraken en regels

Grenzen en afspraken

negatief

De beroepskrachten **leggen** afspraken, regels en omgangsvormen aan kinderen **op**. 'Zo gaat het hier nou eenmaal'. Het is voor kinderen niet duidelijk waar grenzen liggen en wat de consequenties zijn als zij over die grenzen gaan. Kinderen hebben zelf geen of nauwelijks **inbreng** bij het opstellen van regels.

positief

De beroepskrachten **leggen uit** waarom afspraken, regels en omgangsvormen **belangrijk zijn**. Het is voor kinderen duidelijk wat de consequenties zijn als zij de afspraken negeren of overtreden.

Kinderen worden **betrokken** bij en hebben **invloed** op het opstellen en evalueren van (een aantal) regels en afspraken.

4111

Overdracht van normen en waarden

afspraken en regels

Ruimte voor verschillen

negatief

Ieder kind wordt **op dezelfde manier** behandeld en tegemoet getreden. Er is geen ruimte voor anders-zijn, achter-blijven of voorop-lopen. Verschillen tussen kinderen worden genegeerd. Er wordt in de groep één set gehanteerd voor 'hoe het hoort', zonder bereidheid om andere inzichten/ervaringen toe te laten.

positief

Beroepskrachten **laten respect zien voor ieder kind**; er is geen sprake van discriminatie of **uitsluiten**. Kinderen mogen zijn wie zij zijn. Kinderen krijgen uitleg en begeleiding om met elkaars verschillen om te gaan. Er is gelegenheid om te oefenen met verschillende groepsrollen (aanvoerder, voorzitter, volger, grootste, beste, slimste) en kennis te maken met diversiteit in waarden en normen.

4112

Overdracht van normen en waarden

afspraken en regels

Afstemmen en uitwisselen

negatief

De beroepskrachten hanteren regels en afspraken zonder dat **ouders** hiervan op de hoogte zijn en/of hierover zijn geconsulteerd. Er is geen mogelijkheid voor ouders om hun opvoedingswaarden kenbaar te maken of te delen. Voor kinderen is er geen of nauwelijks **verbinding** tussen handelingen in de thuissituatie en in de opvang.

positief

De beroepskrachten **informer**en (nieuwe) ouders over omgangsregels en afspraken in de groep. Reacties en adviezen van ouders (uit persoonlijk gesprek, enquête, ideeënbuis) worden **verbonden met het handelen** in de opvang. Kinderen worden uitgenodigd om omgangsgewoonten uit hun thuissituatie in te brengen en uit te leggen.

4113

Overdracht van normen en waarden

afspraken en regels

Aangepaste afspraken

negatief

Gedragregels worden **niet leeftijds- of genderspecifiek** bepaald; er zijn geen afspraken voor de onderlinge omgang binnen deze leeftijdsgroep. De beroepskrachten zijn niet of slecht op de hoogte van **individuele afspraken** voor/met 8+ers.

positief

Voor het gedrag van de 8+er worden in specifieke situaties of momenten, **aangepaste regels** gehanteerd (je mag zelf drinken pakken, maar maximaal 1 beker per uur). De beroepskrachten zijn **op de hoogte van afspraken** die zijn gemaakt voor en met individuele 8+ers (bijv. alleen naar huis gaan vanaf bepaalde tijd).

4114

Overdracht van normen en waarden

verantwoordelijkheid en samenzijn

Onderling contact

negatief

De beroepskrachten geven geen of weinig **sturing** aan onderling contact tussen kinderen. Contacten tussen kinderen ontstaan bij toeval en zijn **vluchtig en oppervlakkig**.

positief

De beroepskrachten geven steun bij het leren **omgaan met elkaar** (verschillen in leeftijd, karakter, cultuur, talent) en met elkaars emoties (empathie). Zij organiseren groepsactiviteiten om **kennismaken en groepsvorming** te stimuleren (groepscohesie).

4208

Overdracht van normen en waarden

verantwoordelijkheid en samenzijn

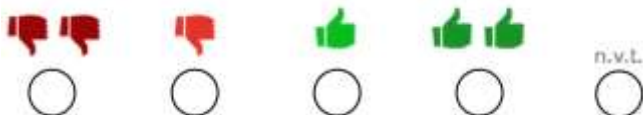
Verbondenheid met anderen

negatief

Kinderen gaan andere kinderen uit de weg. Er is **geen plezier in het contact** met andere kinderen. Zij zijn primair op hun eigen bezigheid gericht, zonder bewust-gekozen verbinding met andere kinderen.

Kinderen hebben **weinig positieve contacten** met andere kinderen, maar slaan, verstoren het spel, pakken dingen af. Zij zijn te **rusteloos** voor echt contact.

In spelsituaties worden kinderen **buitengesloten** of door groepsgenoten genegeerd.

positief

Kinderen reageren positief op andere kinderen. Er is **belangstelling en nieuwsgierigheid** naar wat andere kinderen doen en kunnen. Kinderen voelen zich **verantwoordelijk** voor elkaar.

Kinderen hebben **plezier met elkaar**, zonder anderen stelselmatig uit te sluiten.

Er is ruimte en begrip voor kinderen die 'anders-zijn' of er 'anders uitzien'.

4209

Overdracht van normen en waarden

verantwoordelijkheid en samenzijn

Inbreng, meebeslissen, meedoen

negatief

De beroepskrachten bepalen **zonder afstemming** met de kinderen wat er gaat gebeuren. Kinderen worden zonder uitleg **geconfronteerd** met een activiteit. Kinderen kunnen zelf geen richting geven aan iets waar zij zin in hebben of wat zij leuk vinden.

positief

De beroepskrachten geven ruimte aan kinderen om bij (sommige) activiteiten aan te geven waar hun **voorkeur** naar uitgaat. Zij krijgen **taken en inbreng** om programmaonderdelen uit te voeren. Ieder kind krijgt **naar eigen vermogen** de kans om hierin te delen.

4210

Structuur

negatief

In de ruimte zijn **geen aanwijzingen** die informatie geven of houvast bieden over afspraken en regels. Kinderen weten niet goed welke plaats voor welke activiteit is bedoeld en/of welk gedrag daar bij hoort. Kinderen voelen zich **onzeker** en gedragen zich daardoor **terughoudend of grensoverschrijdend**.

positief

In de ruimte is op specifieke plaatsen **informatie** aanwezig (pictogram, woord, slogan, lijstje) waardoor kinderen **weten** welke afspraken of regels op die plaatsen en in de gehele ruimte gelden. De ruimte is voor kinderen hun eigen en vertrouwde omgeving.

4211

Sociale oefenplaats

negatief

De beroepskrachten leren kinderen **al doende** de basale omgangsregels, vaak naar aanleiding van een **negatieve ervaring** (je mag niet voordringen!) of een **incident**.

De beroepskrachten zijn niet alert op **groepsrollen** (aanvoerder, meeloper, onruststoker, bemiddelaar). Zij sluiten niet actief aan op specifiek groepsgedrag; kinderen wordt niet geleerd met de diverse rollen om te gaan.

positief

De beroepskrachten spreken kinderen aan op hun omgang met elkaar en de beroepskrachten, bij het aangaan en uitvoeren van activiteiten.

Kinderen worden **aangezet tot sociaal gedrag** (bv elkaar helpen, op je beurt wachten, anderen laten uitpraten).

De beroepskrachten zijn zich bewust van 'sfeerbepalend gedrag' van kinderen, positief of negatief, en maken dit **bespreekbaar**; kinderen wordt geleerd om met rolgedrag, van henzelf of van anderen, om te gaan.

4212

Overdracht van normen en waarden

verantwoordelijkheid en samenzijn

Positie

negatief

De beroepskrachten maken **geen onderscheid** in rol of taken voor de 8+er binnen de groep. Van de 8+er wordt hetzelfde gevraagd en verwacht als van de andere groepsleden.

positief

De beroepskrachten geven een eigen positie aan de 8+ers in de groep. Zonder overvraagd te worden, krijgen de 8+ers **meer verantwoordelijkheid** bij het aangaan en uitvoeren van activiteiten. Zij worden (vaker/passend) ingeschakeld bij organisatorische zaken en als hulp, steun of voorbeeld voor jongere kinderen. Zij fungeren soms als coach/vraagbaak voor nieuwe kinderen in de groep.

4213

Overdracht van normen en waarden

voorbeeldfunctie

Professionele werkhouding

negatief

Er is nauwelijks sprake van professioneel handelen door de beroepskrachten. Zij hanteren **persoonlijke waarden en normen** in de omgang met anderen en/of de fysieke omgeving (natuur, milieu). Zij spreken zich daar over uit, ook als het gaat over andere ouders of kinderen.

positief

De beroepskrachten zijn zich bewust van hun professionele **voorbeeldrol** (modeling). Zij gedragen zich volgens de waarden en normen die in het pedagogisch beleid staan. Zij proberen **naar beste kunnen** hiernaar te handelen en **spreken elkaar** hierop aan.

4308

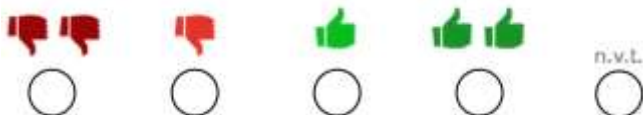
Overdracht van normen en waarden

voorbeeldfunctie

Gelijkwaardigheid

negatief

De beroepskrachten hebben **merkbare voorkeur** voor bepaalde kinderen (leeftijdsgroep, gender, cultuur), ouders en collega's.

positief

De beroepskrachten gaan op **eenzelfde respectvolle manier** om met alle kinderen, ouders en collega's.

4309

Overdracht van normen en waarden

voorbeeldfunctie

Voorbeeldfunctie

negatief

De beroepskrachten geven kinderen een **verkeerd of inconsequent** voorbeeld van sociale vaardigheden in de omgang met andere **kinderen**. Zij overtreden zelf afspraken en regels, of reageren niet passend op emoties van kinderen. Er is een **verschil** tussen wat beroepskrachten uitdragen over 'hoe het moet' en hoe zij zelf handelen.

De beroepskrachten hebben een incorrect taalgebruik of hanteren tegenover kinderen, collega's en ouders een ongepaste of onbegrijpelijke woordkeuze.

positief

De beroepskrachten geven kinderen **het goede voorbeeld van sociale vaardigheden in de omgang met andere kinderen**; ze zijn vriendelijk, luisteren, leven mee, troosten en helpen, werken samen. Ze zijn **(meestal) consequent** in wat ze uitdragen en hoe ze zelf handelen.

De beroepskrachten communiceren in heldere taal en met een correcte woordkeuze.

4310

Overdracht van normen en waarden

voorbeeldfunctie

Nabijheid/ruimte laten

negatief

Interacties tussen beroepskrachten en kind zijn **schaars en onvriendelijk**. Uit het handelen van de beroepskrachten blijkt **irritatie/ergernis of stress**. Gedragssignalen van kinderen worden genegeerd of verkeerd geïnterpreteerd.

positief

De interacties tussen beroepskrachten en kind sluiten aan op de behoeften. Kinderen leren om contact met elkaar te maken en om **gedragssignalen van anderen te lezen** (nabijheid versus ruimte geven, rekening houden met, accepteren).

4311

Fatsoensnormen

negatief

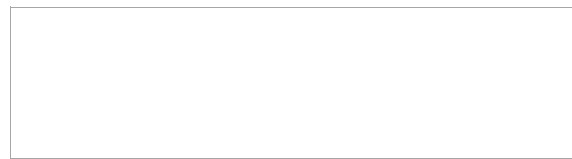
De beroepskrachten geven een **verkeerd of inconsequent** voorbeeld in de omgang met collega's en ouders.

Er is geen oprechte aandacht voor wat de ander doet of zegt; reacties van anderen worden genegeerd. De beroepskrachten **geven commentaar** op anderen in de nabijheid van kinderen. Sommige collega's of ouders worden niet actief aangesproken of bewust **buitengesloten**.

Gedrag, woordkeuze, kleding, emoties getuigen niet van een **professionele werkhouding**; de beroepskracht is voor ouders geen vertrouwenwekkende opvoedpartner.

positief

Beroepskrachten treden op een professionele manier op **in de omgang met andere volwassenen**, zoals collega's en ouders. Zij gaan respectvol met collega's en ouders om, zijn vriendelijk, luisteren en tonen begrip en betrokkenheid. Zij zijn zich bewust van hun uitstraling als mede-opvoeder en vertrouwenspersoon en maken dit zichtbaar in hun lichaamshouding, taalgebruik en omgangsvormen.

4312

Overdracht van normen en waarden

voorbeeldfunctie

Gezonde leefstijl

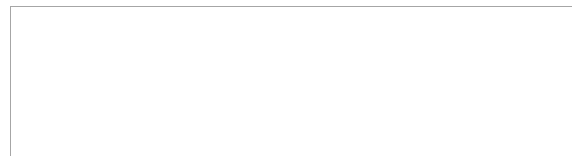
negatief

Beroepskrachten geven het **verkeerde voorbeeld** of zijn inconsequent met betrekking tot een **gezonde leefstijl** (slechte voeding, drinken, roken, snoepen, volume muziek) in het bijzijn van kinderen. Eigen voorkeuren bepalen activiteiten en sfeer in de groep (bv bij koud of nat weer niet naar buiten, radio aan op popzender).

positief

Beroepskrachten geven het **goede voorbeeld met betrekking tot een gezonde leefstijl** (gezond eten en drinken, actief bewegen, buitenactiviteiten, hygiëne) in het bijzijn van kinderen en ouders. Zij praten hierover met kinderen, geven informatie over gezondheid en helpen kinderen om gezonde eigen keuzes te maken/weerbaar te zijn.

De beroepskrachten zijn zich bewust van het belang van de **kwaliteit van licht, lucht en geluid** voor de –geestelijke en fysieke- gezondheid van kinderen, en gedragen zich daarnaar.

4313

Respectvol contact

negatief

De beroepskrachten gaan persoonlijke vragen van de 8+ers **uit de weg**, zowel vragen die over het kind gaan als die henzelf raken. Zij **houden of creëren afstand** om persoonlijke en/of professionele standpunten over morele of ethische onderwerpen uit de weg te kunnen gaan.

positief

De beroepskrachten zijn op een gepaste manier in persoonlijk contact met de 8+ers. Vragen of opmerkingen over 'puberale kwesties' (bv morele dilemma's, seksualiteit, verliefdheid, fysieke ontwikkeling) worden **zorgvuldig, maar met professionele distantie** besproken met een kind.

4314

kwaliteit van de leefomgeving

Ruimte en inrichting binnen

Omvang van de ruimte

negatief

- De ruimte is niet geschikt voor buitenschoolse opvang.
- De ruimte is te klein.
- De ruimte is te vol.

positief

- De BSO heeft een geschikte eigen ruimte, of een geschikte gedeelde ruimte.
- Er is voldoende bewegingsruimte voor iedereen.
- Er is ruimte voor de pedagogisch medewerk om rustig te kunnen overleggen (buiten het directe gehoor van kinderen).
- Er is extra ruimte die mogelijkheden biedt voor speciale activiteiten.
- Deze extra ruimte wordt ook inderdaad regelmatig gebruikt

5201

Sfeer van de ruimte

negatief

- Er is slecht onderhoud, wat risico's geeft voor de veiligheid en/of gezondheid (bijvoorbeeld schade aan de muren, het plafond, de vloer, de vloerbedekking).
- Er is geen daglicht in de groepsruimte.
- De groepsruimte ruikt muff of stinkt.
- De akoestiek is slecht (bijvoorbeeld kinderen en pedagogisch medewerkers kunnen elkaar moeilijk verstaan).

positief

- Er is een goede balans tussen rustig en minder rustig qua geluid (er is bijvoorbeeld een rustige leesruimte en een minder rustige ruimte met een tafelvoetbalspel).
- Licht, temperatuur en ventilatie kunnen goed geregeld worden (bijvoorbeeld door gordijnen, zonnescherm, luxaflex, airconditioning, ramen die open kunnen).
- Vloeren, muren en andere oppervlakken zijn makkelijk schoon te maken en te houden.
- Er wordt dagelijks schoongemaakt.
- De sfeer is aantrekkelijk, gezellig, uitnodigend.

5202

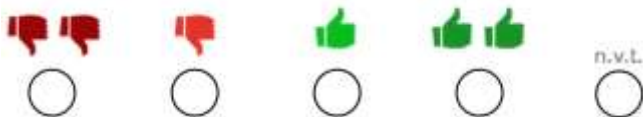
Geschiktheid van de ruimte en inrichting

negatief

- Er zijn onvoldoende meubels voor de dagelijkse gang van zaken (stoelen, tafels, enzovoort).
- Er is onvoldoende opbergruimte voor klein spelmateriaal (bijvoorbeeld speelgoed ligt los op de grond).
- Er is onvoldoende opbergruimte voor groot spelmateriaal.
- Er is onvoldoende speelmogelijkheid voor kinderen.
- Ruimte of materiaal is onveilig.

positief

- Ruimte en inrichting:
- ... zijn geschikt voor jongens en meisjes.
  - ... zijn geschikt voor de verschillende leeftijden.
  - ... zijn geschikt voor diverse typen activiteiten.
  - ... zijn aantrekkelijk en uitdagend voor alle kinderen (er is iets te ontdekken of te oefenen).
  - ... bieden de kinderen gelegenheid om zich even terug te trekken.
  - ... bieden de kinderen de mogelijkheid persoonlijke spullen op te bergen (in een eigen laasje of kastje).
  - ... maken de situatie overzichtelijk voor kinderen en pedagogisch medewerkers.

5203

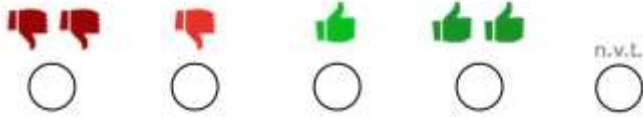
kwaliteit van de leefomgeving

Ruimte en inrichting buiten

Omvang en bereikbaarheid

negatief

- De buitenruimte is niet zelfstandig bereikbaar voor de kinderen.
- Er is geen buitenruimte, of de buitenruimte is te klein.
- Er is weinig te doen.

positief

- De buitenruimte is goed bereikbaar voor de kinderen.
- Er zijn genoeg materialen en toestellen om te spelen.
- Er is genoeg ruimte om de materialen en toestellen op te bergen.

5301

kwaliteit van de leefomgeving

Ruimte en inrichting buiten

Sfeer

negatief

- De buitenruimte of het materiaal is vies, onhygiënisch.
- Er is veel kapot.
- Het stinkt.
- Het is lawaaierig.
- Er is of alleen schaduw of alleen zon.

positief

- Buitenruimte en -materiaal zijn schoon.
- Buitenruimte en -materiaal zijn goed onderhouden.
- Er is schone lucht.
- Het is rustig qua geluid.
- Er is schaduw bij felle zon.
- De sfeer is aantrekkelijk, uitnodigend.

5302

kwaliteit van de leefomgeving

Ruimte en inrichting buiten

Geschiktheid

negatief

- Er zijn maar heel beperkte mogelijkheden voor de kinderen om buiten iets te doen dat bij hen past.
- De buitenruimte of het buitenmateriaal is onveilig.

positief

- De buitenruimte:
- ... is geschikt voor jongens en meisjes.
  - ... is geschikt voor kinderen van verschillende leeftijden.
  - ... is geschikt voor diverse typen activiteiten.
  - ... biedt uitdaging voor alle kinderen.
  - ... biedt gelegenheid om zich even terug te trekken.
  - ... is overzichtelijk voor alle kinderen en pedagogisch medewerkers.

5303

Beweging en (grove) motoriek

negatief

- Er zijn geen materialen voor bewegingsspel.
- De materialen voor bewegingsspel zijn niet voor alle leeftijdsgroepen geschikt.
- De aanwezige materialen voor bewegingsspel zijn vies, kapot of (te) gevaarlijk.
- De aanwezige materialen zijn niet klaar voor gebruik (bijvoorbeeld de zand- en watertafel wordt door de kinderen gebruikt om hun rugzakken op te leggen).

positief

- Er is materiaal voor bewegingsspel binnen.
- Er is materiaal voor bewegingsspel buiten.
- De kinderen kunnen zelfstandig bij de materialen voor bewegingsspel.
- Het materiaal voor bewegingsspel is gevarieerd.
- Het materiaal voor bewegingsspel is aantrekkelijk en uitdagend voor alle kinderen (er is iets te ontdekken of te oefenen).
- Er zijn elke week activiteiten waarmee kinderen hun vaardigheden op dit gebied kunnen uitbreiden (waar ze 'iets nieuws' kunnen leren van de pedagogisch medewerker of een gastdocent).
- Er is aandacht voor wat kinderen kunnen, bijvoorbeeld door een demonstratie of deelname aan een competitie.

5401

Creatieve en kunstzinnige vorming

negatief

- Er zijn geen materialen voor creatief spel en knutselen.
- De materialen voor creatief spel en knutselen zijn niet voor alle leeftijdsgroepen geschikt.
- De aanwezige materialen voor creatief spel zijn vies, kapot of (te) gevaarlijk.
- De aanwezige materialen zijn niet klaar voor gebruik (bijvoorbeeld de bakmaterialen liggen vergeten achterin een keukenkastje).

positief

- De kinderen kunnen zelfstandig bij de materialen voor creatief spel
- Het materiaal voor creatief spel is gevarieerd.
- Het materiaal voor creatief spel is aantrekkelijk en uitdagend voor alle kinderen (er is iets te ontdekken of te oefenen).
- Er zijn elke week activiteiten waarmee kinderen die dat willen hun vaardigheden op dit gebied kunnen uitbreiden (waar ze 'iets nieuws' leren van een pedagogisch medewerker of gastdocent).
- Er is belangstelling voor wat de kinderen gemaakt hebben: een tentoonstelling voor de ouders (bijvoorbeeld).

5402

Muziek, dans, drama/theater

negatief

- Er zijn geen materialen voor muziek, dans, drama/theater.
- De materialen voor muziek, dans, drama/theater zijn niet voor alle leeftijdsgroepen geschikt.
- De aanwezige materialen voor muziek, dans, drama/theater zijn vies of kapot.
- De aanwezige materialen zijn niet klaar voor gebruik (bijvoorbeeld muziekinstrumenten liggen bovenop een kast 'te verstoffen').

positief

- De kinderen kunnen zelfstandig bij de materialen voor muziek, dans, drama/theater.
- Het materiaal voor muziek, dans, drama/theater is gevarieerd.
- Het materiaal voor muziek, dans, drama/theater is aantrekkelijk en uitdagend voor alle kinderen (er is iets nieuws te ontdekken of te oefenen).
- Er zijn elke week activiteiten waarmee kinderen die dat willen vaardigheden op dit gebied kunnen uitbreiden (waar ze 'iets nieuws' leren van een pedagogisch medewerker of gastdocent).
- Er is belangstelling voor wat kinderen gemaakt hebben: een voorstelling, optreden, modeshow voor de andere kinderen of ouders (bijvoorbeeld).

5403

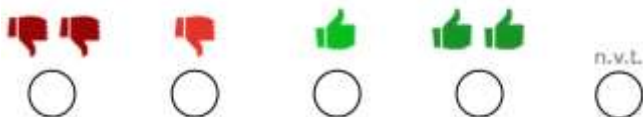
Taal en denken

negatief

- Er zijn geen materialen voor taal en lezen.
- De materialen voor taal en denken zijn niet voor alle leeftijdsgroepen geschikt.
- De aanwezige materialen voor taal en denken zijn vies, kapot of gevaarlijk.
- De aanwezige materialen zijn niet klaar voor gebruik (bijvoorbeeld de tijdschriften liggen ergens vergeten op een slordige stapel).

positief

- De kinderen kunnen zelfstandig bij de materialen voor taal en lezen.
- Er is een speciale boekenplek waar wordt voorgelezen of waar kinderen zelf boeken kunnen pakken en lezen.
- Het materiaal voor taal en denken is gevarieerd.
- Het materiaal voor taal en denken is aantrekkelijk en uitdagend voor alle kinderen (er is iets nieuws te ontdekken of te oefenen).
- Er zijn elke week activiteiten waarmee kinderen die dat willen vaardigheden op dit gebied kunnen uitbreiden (waar ze 'iets nieuws' leren van een pedagogisch medewerker of gastdocent).
- Er is belangstelling voor wat kinderen gedaan of geleerd hebben.

5404

Ruimtelijk inzicht en techniek

negatief

- Er zijn geen materialen voor ruimtelijk inzicht en techniek.
- De materialen voor ruimtelijk inzicht en techniek zijn niet voor alle leeftijdsgroepen geschikt.
- De aanwezige materialen voor ruimtelijk inzicht en techniek zijn vies, kapot of gevaarlijk.
- De aanwezige materialen zijn niet klaar voor gebruik (bijvoorbeeld gereedschap ligt vergeten in een berghok).

positief

- De kinderen kunnen zelfstandig bij de materialen voor ruimtelijk inzicht en techniek.
- Het materiaal voor ruimtelijk inzicht en techniek is gevarieerd.
- Het materiaal voor ruimtelijk inzicht en techniek is aantrekkelijk en uitdagend voor alle kinderen (er is iets nieuws te ontdekken of te oefenen).
- Er zijn elke week activiteiten waarmee kinderen die dat willen vaardigheden op dit gebied kunnen uitbreiden (waar ze 'iets nieuws' leren van een pedagogisch medewerker of gastdocent).
- Er is belangstelling voor wat kinderen gedaan of geleerd hebben.

5405

Natuurbeleving

negatief

- Er zijn geen materialen voor natuurbeleving.
- De materialen voor natuurbeleving zijn niet voor alle leeftijdsgroepen geschikt.
- De aanwezige materialen voor natuurbeleving zijn vies, kapot of gevaarlijk.
- De aanwezige materialen zijn niet klaar voor gebruik (bijvoorbeeld de regen-, thermo- of barometer hangt veel te hoog voor kinderen).

positief

- De kinderen kunnen zelfstandig bij de materialen voor natuurbeleving.
- Het materiaal voor natuurbeleving is gevarieerd.
- Het materiaal voor natuurbeleving is aantrekkelijk en uitdagend voor alle kinderen (er is iets nieuws te ontdekken of te oefenen).
- Er zijn elke week activiteiten waarmee kinderen die dat willen vaardigheden op dit gebied kunnen uitbreiden (waar ze 'iets nieuws' leren van een pedagogisch medewerker of gastdocent).
- Er is belangstelling voor wat kinderen gedaan of geleerd hebben.

5406

Gezelschapsspellen

negatief

- Er zijn geen gezelschapsspellen.
- De gezelschapsspellen zijn niet voor alle leeftijdsgroepen geschikt.
- De gezelschapsspellen zijn vies, kapot of gevaarlijk.
- De aanwezige materialen zijn niet klaar voor gebruik (liggen bijvoorbeeld bovenop een kast 'te verstoffen').

positief

- De kinderen kunnen zelfstandig bij de gezelschapsspellen.
- De gezelschapsspellen zijn gevarieerd.
- De gezelschapsspellen zijn aantrekkelijk en uitdagend voor alle kinderen (er is iets nieuws te ontdekken of te oefenen).
- Er is voor kinderen die dat willen de mogelijkheid een nieuw spel te leren, onder begeleiding van een pedagogisch medewerker.
- Er is belangstelling voor wat kinderen gedaan of geleerd hebben.

5407

Media (computer, games, video, tv, enzovoort)

negatief

- Er zijn geen (digitale) media aanwezig.
- De aanwezige media zijn niet voor alle leeftijdsgroepen geschikt.
- De media zijn kapot, oud of onveilig.
- De televisie of computer wordt gebruikt om de kinderen rustig te houden/'als oppas'.
- De aanwezige materialen zijn niet klaar voor gebruik (bijvoorbeeld de regen-, thermo- of barometer hangt veel te hoog voor kinderen).

positief

- De kinderen met wie dat is afgesproken, kunnen zelfstandig bij de media.
- Er zijn heldere afspraken over het gebruik van (digitale) media door de jongere en oudere kinderen.
- De spellen/mogelijkheden zijn gevarieerd, educatief verantwoord, aantrekkelijk en uitdagend voor alle kinderen (er is iets nieuws te ontdekken of te oefenen).
- Er is voor kinderen die dat willen de mogelijkheid iets nieuws te leren (een spel of een computerprogramma), onder begeleiding van een pedagogisch medewerker.
- Er is belangstelling voor wat kinderen gedaan of geleerd hebben.

5408

Fantasiespel, rollenspel

negatief

- Er is geen materiaal voor fantasie- of rollenspel.
- Het voor fantasie- of rollenspel is niet voor alle leeftijdsgroepen geschikt.
- Het materiaal voor fantasie- of rollenspel is vies of kapot.
- De aanwezige materialen zijn niet klaar voor gebruik (bijvoorbeeld het winkeltje wordt gebruikt als opslagplaats voor ander materiaal).

positief

- De kinderen kunnen zelfstandig bij de materialen voor fantasie- of rollenspel.
- Het materiaal voor fantasie- of rollenspel is gevarieerd en aantrekkelijk.
- De pedagogisch medewerkers weten kinderen soms op nieuwe ideeën te brengen voor fantasie- of rollenspel.
- De pedagogisch medewerkers tonen belangstelling voor wat kinderen gedaan of gespeeld hebben.

5409

Activiteitsaanbod

negatief

- Er zijn weinig of geen activiteiten die kinderen stimuleren in hun (brede) ontwikkeling.
- Kinderen hebben te weinig keuzevrijheid in wat ze kunnen doen.

positief

- Er worden activiteiten aangeboden voor verschillende leeftijdsgroepen.
- Er worden activiteiten aangeboden op verschillende interessegebieden (creativiteit, sport, natuur, enzovoort).
- Kinderen kunnen zich opgeven als ze willen meedoen door bijvoorbeeld een sticker of kaartje bij een activiteit te plaatsen.

5501

Respect voor diversiteit

negatief

- De pedagogisch medewerkers uiten vooroordelen over anderen, zoals tegen een kind of volwassene van een ander ras of andere culturele groep, met een handicap, enzovoort.
- Er is geen culturele diversiteit zichtbaar in de materialen (poppen, platen, boeken, puzzels, verkleedspullen, rollenspelmaterialen, muzieksoorten).
- De materialen vertonen vooroordelen of stereotypen van een bepaald ras, een bepaalde cultuur of sekse.

positief

- Er zijn materialen uit diverse culturen (poppen, platen, boeken, puzzels, verkleedspullen, rollenspelmaterialen, muziekspullen).
- Cultureel bewustzijn is zichtbaar in gevarieerde activiteiten. Er is aandacht voor verschillende culturen: voor diverse gewoontes, soorten muziek, de viering van diverse feestdagen, eten van diverse maaltijden, enzovoort.

n.v.t.

5502